

Fråga bl.a. om en socialnämnd kunde bevilja en 17-årig flicka bistånd i form av stödboende enligt socialtjänstlagen utan båda vårdnadshavarnas samtycke

Anmälan

I en anmälan, som kom in till JO den 6 april 2009, framförde AA klagomål mot Socialnämnden i Umeå kommun. Hon anförde bl.a. följande. Den 29 oktober 2008 blev hon kallad till ett möte hos socialtjänsten eftersom hennes då 17-åriga dotter BB hade kontaktat socialtjänsten och uppgett att hon inte trivdes i hemmet hos henne och därför ville flytta hemifrån. Socialtjänsten fick vid mötet besked om att hon inte accepterade att BB flyttade hemifrån innan hon var myndig. Därefter hördes inte socialtjänsten av förrän måndagen den 19 januari 2009 då en tjänsteman kontaktade henne med önskemål om ett möte följande dag. Eftersom hon behövde en tolk som talade ett annat språk än vad socialtjänsten hade förutsatt kom mötet på tisdagen inte tillstånd. Mötet skulle i stället äga rum på onsdagen den 21 januari 2009. När hon kom hem på tisdag eftermiddag den 20 januari 2009 hade många av BB:s ägodelar blivit flyttade och BB var på väg hemifrån. BB uppgav att socialtjänsten hade hjälpt henne att flytta. Någon information om att BB skulle flytta hemifrån och att socialtjänsten skulle hjälpa till med flytten hade hon inte fått. I efterhand fick hon veta att socialtjänsten träffade CC, dvs. BB:s fader, tillika hennes före detta man, vid ett flertal tillfällen och hade en dialog med honom innan BB flyttade. Hon kallades dock inte till dessa möten trots att hon och CC hade gemensam vårdnad om BB.

Utredning

Inledningsvis inhämtade JO från socialtjänsten en kopia av journalanteckningar under perioden den 18 november 2008–den 18 maj 2009 rörande BB.

Socialtjänsten gav till JO in även underlaget för ett beslut att den 18 november 2008 inleda en utredning beträffande BB:s förhållanden.

Därefter anmodades Socialnämnden i Umeå kommun att inkomma med utredning och yttrande över vad som framförts i AA:s anmälan.

Som sitt remissvar lämnade nämnden ett tjänsteutlåtande som var undertecknat av områdeschefen DD. I utlåtandet anfördes bl.a. följande.

Socialtjänstens mottagningsgrupp mottog 081007 en anmälan om barn som far illa. Anmälare var jurist EE som ringde på uppdrag av BB. Av anmälan framkom att BB önskade kontakt med socialtjänsten för att berätta om sin hemsituation och att BB upplevde sin relation med AA som starkt konfliktfylld. Det framkom även att BB upplevde behov av stöd av socialtjänsten.

081014 träffade mottagningsenheten BB tillsammans med EE som var med som stöd. 081022 träffade mottagningsenheten BB:s pappa CC då de informerade honom om anmälan samt frågade vad han känner till om BB:s livssituation. 081029 träffade mottagningsenheten AA. De pratade även med AA om hennes inställning till anmälan. Förutom dessa tre möten inkom ett brev från BB:s syster FF där hon tydligt uttryckte en stark oro för BB:s hemsituation.

Mottagningsgruppen bedömde efter detta brev, de tre mötena samt ett telefonsamtal med BB att det fanns behov av utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen och lämnade ärendet vidare för utredning. Enligt mottagningsenheten framkom att BB levde under stor press och stress. Hon kände sig rädd och förföljd av mamman. BB drogs även in i den mycket starka konflikten mellan föräldrarna, vilket påverkade hennes psykiska mående. Bedömning gjordes att det inte fanns problem med missbruk, kriminalitet eller umgänge med vänner utan att det var BB:s hemsituation som borde utredas.

Ärende fördelades till handläggare 081118 då utredning inleddes. Den inleddes med att utredare GG, biståndshandläggaren HH samt enhetschef JJ utifrån de uppgifter som framkommit i förhandsbedömningen planerade för ev. insatser redan under utredningstiden. 081126 mötte utredare GG samt biståndshandläggare HH både BB och pappa CC. Överenskommelse gjordes om studiebesök på Målet som är en extern öppenvård. Studiebesöket gjordes 081128.

Enhetschef JJ beviljade i samråd med handläggarna 081203 bistånd till BB enligt 4 kap. 1 § till strukturerad öppenvård samt boende vid Målet. Beslutsmotiveringen var: "BB och hennes mamma AA har en stark konflikt som påverkar BB negativt. BB har behov av stöd för att kunna förbättra sin relation med AA" Socialtjänsten gjorde bedömningen att då en av vårdnadshavarna godkänt placeringen och det fanns bekräftelse från utomstående att BB:s situation var sådan som hon beskrev kunde placering beviljas för att kunna jobba på en fungerande relation mellan BB och hennes mamma. Socialtjänsten gjorde även bedömningen att när man uppnått BB:s ålder och mognad bör hennes egen inställning tillmätas stor betydelse.

Orsaken till att BB:s pappa CC var med på möten med socialtjänst samt öppenvård före mötet med AA berodde på att konflikten främst bedömdes vara mellan mor och dotter. Om konflikten i första hand hade varit mellan CC och BB så hade det varit AA som varit med på dessa möten istället för CC. Båda föräldrarna är vårdnadshavare.

Som framkommer av utredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen övervägdes även ett omhändertagande enligt lagen om vård av unga (LVU) utifrån allvaret i de uppgifter som framkommit men bedömningen gjordes att i första hand arbeta för att uppnå en frivillig överenskommelse.

Beslut togs om att inte göra någon placering förrän tidigast efter jul och nyår eftersom CC skulle vara utomlands under större delen av december samt början av januari. BB beskrev att hon var rädd för att den konflikt som redan fanns mellan henne och mamman skulle bli svår att hantera och socialtjänsten bedömde att det var viktigt att pappan fanns närvarande som stöd till BB när AA skulle informeras.

Vid besök 090119 berättade BB att hon informerat AA om flytten hemifrån. Utredare GG ringde 090119 till AA och överenskom om möte 090120. Vid samtalet framkom att AA inte ville ha tolk på amarinja som socialtjänsten fått besked om utan hon ville ha tolkning på tigrinja. AA ville dessutom ha en särskild namngiven tolk och inte någon annan. Utredaren gick inte in på orsak till möte eftersom

bedömningen var att det är viktigt med korrekt information vid ett sådant känsligt samtal och att det inte borde göras utan tolk. Utredaren ringde 090120 till AA och meddelade att önskad tolk inte kunde på överenskommen tid och bokade istället ny tid till 090121. BB flyttade 090120 in i Målets lägenhet. Vid möte 090121 med AA informerades hon om utredning och insats.

Socialtjänsten hade planerat att möta AA innan BB:s flytt men på grund av de olyckliga omständigheterna med tolk blev tyvärr det mötet framflyttat. Att det mötet inte gick att genomföra som planerat påverkade både AA och BB negativt, vilket socialtjänsten beklagar. Det fanns ingen avsikt från socialtjänstens sida att försena mötet med AA.

Utredning avslutades 090331 med beslut om insatser. Se bifogad utredning. Utredningen hade förlängts med 14 dagar med anledning av att CC vistats utomlands från mitten av december till början av januari samt att det varit problem med att få tider tillsammans med tolk som AA accepterar.

Socialtjänsten avslutade sin utredning 090331. AA, BB och CC informerades samtidigt om vad som framkommit i utredningen.

Till remissvaret fogades socialtjänstens utredning daterad den 31 mars 2009 avseende BB.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

I ett beslut den 9 september 2010 anförde *JO André* följande.

Bedömning

Socialnämnden inledde den 18 november 2008 en utredning beträffande BB, som då var 17 år. BB stod under vårdnad av båda sina föräldrar. Socialtjänsten fattade den 3 december 2008, i samråd med BB och hennes far CC, beslut att bevilja BB bistånd enligt socialtjänstlagen i form av stödboende vid "Målet". I samband med BB:s flytt till stödboendet den 20 januari 2009 fick AA kännedom om att en utredning pågick samt att den nämnda biståndsinsatsen hade beviljats.

Underlåtenhet att underrätta AA om att en utredning avseende BB inletts Socialnämndens utredning rörande BB gällde BB:s behov av skydd och stöd. När socialnämnden inleder en sådan utredning ska, enligt 11 kap. 2 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453), SoL, den som berörs av utredningen underrättas om att en utredning inleds. I förarbetena till bestämmelsen anfördes bl.a. att det inte får råda något tvivel om att en utredning pågår och att familjen alltid ska informeras om nämndens beslut och avsikter i fråga om utredningens bedrivande (prop. 1996/97:124 s. 110). Det ligger i sakens natur att en underrättelse om en påbörjad utredning ska ske utan onödigt dröjsmål.

Jag har i tidigare beslut (se bl.a. JO:s ämbetsberättelse 1999/2000 s. 243) uttalat att det i vissa speciella fall kan finnas situationer då nämnden kan avvakta något med att informera en vårdnadshavare om att en utredning inletts. En sådan situation kan vara att vårdnadshavaren, eller någon annan familjemedlem, är misstänkt för övergrepp mot barnet och polisutredningen befinner sig i ett känsligt läge. Ett annat skäl att dröja något med underrättelsen kan vara att en vårdnadshavare är svårt sjuk och inte bör oroas. Det får emellertid aldrig bli fråga om någon längre tid som vårdnadshavaren hålls ovetande om en pågående utredning och det måste finnas goda skäl till varför så sker.

Nämnden har i sitt remissvar uppgett att AA vid ett möte den 21 januari 2009 informerades om utredningen och beviljad insats. Vidare har anförts att mötet var planerat att hållas innan BB flyttade hemifrån men att problem vid anlitaandet av tolk medförde att mötet blev framskjutet.

Mot bakgrund av att utredningen inleddes redan den 18 november 2008, kan konstateras att AA givetvis skulle ha underrättats om den pågående utredningen i ett betydligt tidigare skede än vad som blev fallet.

En utredning angående insatser för ett barn ska inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i det enskilda fallet. Utredningen måste dock utföras så att den kan ligga till grund för ett sakligt korrekt beslut. Den aktuella utredningen angående BB hade sin grund i relationen mellan BB och AA. I ett fall som rör ett barns förhållanden i hemmet måste nämnden som regel inhämta uppgifter från den förälder som barnet bor hos. I annat fall finns det risk för att utredningen inte kan ligga till grund för ett korrekt beslut (jfr t.ex. JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 218). Mot bakgrund av det nu anförda anser jag att det är minst sagt förvånande att nämnden under utredningstiden inte fann skäl att inhämta uppgifter från AA.

Beviljande av insats utan vårdnadshavares samtycke

Barn står enligt huvudregeln i 6 kap. 2 § första stycket föräldrabalken under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem. Vårdnadshavaren har rätt och skyldighet att bestämma i frågor som rör barnets personliga angelägenheter. Vårdnadshavaren ska därvid i takt med barnets stigande ålder och utveckling ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål (6 kap. 11 § föräldrabalken).

När åtgärder rör barn ska det, enligt 1 kap. 2 § SoL, särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver. Med barn avses varje människa under 18 år. Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt socialtjänstlagen (11 kap. 10 § SoL).

Av socialtjänstlagen framgår inte hur den situationen ska lösas när den underåriga har fyllt 15 år och önskar få bistånd och båda vårdnadshavarna inte samtycker till insatsen. Det är dock uppenbart att socialnämnden inte utan lagstöd, i strid med föräldrabalkens grundläggande bestämmelser om vårdnaden om barn, kan bevilja en underårig, dvs. den som är under 18 år, bistånd i form av en vistelse i familjehem eller liknande, när vårdnadshavaren motsätter sig detta (se bl.a. RÅ 1983 2:18). I ett sådant fall kan en placering av den unge åstadkommas endast med tillämpning av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU), givetvis under förutsättning att omständigheterna är sådana att det finns grund för att tillämpa den lagen.

I nu förevarande fall beslutade socialtjänsten i december 2008 att bevilja BB bistånd i form av stödboende utan AA:s samtycke. Enligt min mening kunde nämnden inte besluta om biståndet utan båda vårdnadshavarnas samtycke. Socialtjänstens beslut var således inte lagligen grundat. Av journalanteckningar i ärendet framgår dock att AA en relativt kort tid efter att BB hade flyttat till

stödboendet accepterade BB:s flytt och den beviljade insatsen. Mot denna bakgrund anser jag mig kunna lämna saken i denna del.

Vad som i övrigt förekommit föranleder inte någon åtgärd eller något uttalande från min sida.